

Asia: VN/26268/2022

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vesihuoltolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Huomiot pykälästä (luonnos laiksi vesihuoltolain muuttamisesta) ja säännöskohtaisista perusteluista (luku 7)

Huoltovarmuuskeskus (HVK) kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta ja on osaltaan perehtynyt lausuntopyyntöön sekä sen taustamateriaaleihin. HVK tarkastelee asiaa yhteiskunnan huoltovarmuuden turvaamisen näkökulmasta ja painottaa tarvetta huomioida muuttuvan turvallisuusympäristön heijastevaikutuksia. HVK esittää lausuntonaan seuraavaa:

Uuden vesihuoltolain keskeisenä pontimena on kansallinen vesihuoltouudistus, jonka avulla pyritään turvaamaan laadukkaiden ja turvallisten vesihuoltopalvelujen tulevaisuus sekä riittävät toimintaresurssit. Yksi uudistuksen osa-alueista on vesihuollon rakennemuutos, jossa vesihuoltolaitosten yksikkökoon kasvattamisen ja toimintakentän keskittämisen katsotaan johtavan parempaan toimintavarmuuteen. Yhteiskunnan huoltovarmuuden näkökulmasta vesihuollon toimintavarmuuden parantaminen sekä laadukkaiden ja turvallisten palvelujen varmistaminen on kannatettava tavoite. Keskitetympään rakenteeseen ja suurempien toimintayksiköiden ideaali ei kuitenkaan ole ratkaisumallina ongelmaton. Se itsessään lisää toimintayksiköiden kriittisyyttä sekä häiriöiden vaikutuksia toisiinsa eri tavoin kytkeytyneissä ja riippuvaisissa kriittisen infrastruktuurin järjestelmissä. Siinä missä ratkaisumalli on omiaan tuomaan tehokkuutta vakauden aikoina, vallitsevan toiminta- ja turvallisuusympäristön epävakauttavat elementit alleviivaavat riittävän hajautetusta rakenteesta ja kriittisyyden vähentämisestä saatavia etuja. Huoltovarmuuden näkökulmasta olisi tärkeää edistää ratkaisuja, joissa vesihuoltolaitosten toimintaedellytyksiä turvattaisiin toimintayksiköiden kriittisyyttä ja rakenteen haavoittuvuutta merkittävästi kasvattamatta.

Lakiesityksen 15 § toisessa momentissa säädetään vesihuoltolaitoksen veloitteesta laatia varautumissuunnitelma riskeihin ja häiriötilanteisiin varautumiseksi. Sääntökohtaisissa perusteluissa suunnitelma kuvataan käsikirjaksi kaikelle vesihuoltolaitoksen varautumisen suunnittelulle ja käytännön toimintojen kuvaukseksi häiriötilanteiden hallintaprosesseista. Veloitteet laatia

varautumissuunnitelma sekä harjoitella ovat sinänsä tarkoituksenmukaisia. On kuitenkin syytä varmistaa, ettei varautumissuunnittelu rajautuisi vain sellaisiin uhkiin ja häiriöihin, jotka ovat ennalta tunnistettuja, aiempien kokemusten kategorioimia ja siten hallintaan käsikirjoitettavia. Tällainen näkymä kattaa vain osan tällä hetkellä kehkeytyvästä turvallisuusympäristöstä, jossa uhkien dynamiikka nimenomaan haastaa ennalta tietämisen ja sanoittamisen mahdollisuuksia. Käsitys nykyisestä turvallisuusympäristöstä edellyttää myös kyvykkyyksiä varautua tosiasiallisesti odottamattomiin tilanteisiin. Huoltovarmuuden turvaamisen näkökulmasta vesihuoltolain kohdat, jotka koskevat vesihuoltolaitosten varautumista (15 a §) sekä sen harjoittelua (15 a §) ja valvontaa (4 a §, 15 a §), tulisi muotoilla siten, että ne edesauttavat toimijoiden kykyä varautua myös aidosti uusiin, yllättäviin tilanteisiin. Tämä on syytä huomioida myös tulevassa asetuksessa, jossa annettaisiin tarkempia säännöksiä varautumissuunnitelman sisällöstä sekä vesihuoltolaitoksen toiminnasta palvelujen turvaamiseksi.

15 b §:n kolmannessa momentissa säädetään ELY-keskuksen tehtäväksi ylläpitää vesihuollon tilannekuvaa ja ilmoittaa siinä ilmenevistä muutoksista maa- ja metsätalousministeriölle sekä valtioneuvoston tilannekeskukselle. Muutos on idealtaan kannatettava. HVK ehdottaa, että ilmoitus vesihuollon tilannekuvan muutoksesta toimitettaisiin esityksessä mainittujen tahojen lisäksi myös HVK:lle. Tämä vahvistaisi kykyä varautua ja reagoida yhteiskunnan huoltovarmuuteen heijastuviin tilanteisiin. HVK:n tehtävänä on muun muassa varmistaa huoltovarmuuden kannalta elintärkeiden teknisten järjestelmien toimivuus, turvata yhteiskunnalle välttämätön palvelutuotanto, edistää varautumista vakaviin häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin sekä yhteensovittaa julkishallinnon ja elinkeinoelämän varautumista. Merkittävät poikkeamat vesihuoltopalveluissa ovat omiaan aiheuttamaan seurannaisvaikutuksia yli toimialarajojen myös muihin huoltovarmuuskriittisiin toimintoihin, joten ajantasainen tietoisuus vesihuollon tilannekuvan muutoksista edesauttaa tarkoituksenmukaisten toimenpiteiden käynnistämisessä. Tämänkaltaisen tilannekuvatiedon välittäminen korostuu entisestään CER-lainsäädännön toimeenpanon myötä.

Lakiesityksen taustalla vaikuttaa Vesi on meidän -kansalaisaloitteen tahtotila varmistaa, että kunnan järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvat julkisomisteiset vesihuoltotoiminnot säilyvät julkisomisteisina. Lisäksi muutoksen yhteydessä vesihuoltolaitoksen määritelmä irrotetaan kunnan hyväksymästä toiminta-alueesta. Jatkossa vesihuoltolaitoksella tarkoitetaan sellaista yhdyskuntien vesihuoltoa palvelevaa laitosta, joka kattaa tietyt tuotantovolyymit ja palvelutarpeet. Kansalaisaloitteen tahtotila välittyy ansiokkaasti esitetyssä säädännössä, mutta jättää sellaisenaan epäselväksi sen, poissulkeeko laki tehokkaita ratkaisumahdollisuuksia sellaisissa häiriötilanteissa, joissa voitaisiin valjastaa yksityisomisteista palveluntuotantokapasiteettia esimerkiksi veden hankintaan, käsittelyyn ja jätevesien puhdistukseen. Esimerkiksi teollisuusyrityksillä voi olla merkittäviä vedenottolupia ja tarkoituksenmukaista käsittelykapasiteettia, joita voitaisiin tarvittaessa hyödyntää korvaamaan odottamattomia tuotannon puutteita. Huoltovarmuuden turvaamisen näkökulmasta lainsäädännön ei tulisi estää tämänkaltaisten varautumISRatkaisujen suunnittelua ja käyttöönottoa.

Huomiot muista hallituksen esityksen kohdista

-

Muut huomiot

-

Hartikainen Jarna
Huoltovarmuuskeskus

Heino Ossi
Huoltovarmuuskeskus